

1

Mane išvežė su naktiniais.

Kai dabar pagalvoju, juk galėjau nujausti – viskas tai rodė: šeimos nuotraukos, sudegintos židinyje, mama, vėlai naktį siuvanti geriausią savo sidabrą ir papuošalus po palto pamušalu, tėtis, nebepareinantis iš darbo... Jaunesnysis mano broliukas Jonas vis klausinėdavo. Aš irgi klausinėjau, bet tikriausiai nenorėjau suvokti to, ką mačiau. Tik paskui supratau, kad mama su tėčiu rengė mūsų šeimos pabėgimą. Bet mes nepabėgom.

Mus išvežė.

Buvo 1941-ųjų birželio 14-oji. Apsivilkusi naktiniais, įsitaisiau prie stalo parašyti savo pusseserei Joanai. Pasiėmiau naują dramblio kaulo spalvos bloknotą rašymui ir pieštukų bei plunksnakočių rinkinį, tetos padovanotą man penkioliktojo gimtadienio proga.

Pro pravirą langą virš mano stalo dvelkė švelnus vakarinis vėjelis, kurio pučiama užuolaida pleveno iš vieno šono į kitą. Kvepėjo pakalnutės, mudviejų su mama pasodintos prieš porą metų. *Brangioji Joana...*

Tai nebuvo beldimas. kažkas ėmė kumščiais daužyti į duris – aš net pašokau. Jie trankė mūsų lauko duris. Namie niekas

nė nekrustelėjo. Pakilau nuo stalo ir iškišau galvą į koridorių. Pamačiau mamą, visu kūnu prisiplojusią prie sienos priešais mūsų įrėmintą Lietuvos žemėlapij. Ji buvo užsimerkusi, o veide sustingęs toks išgąstis, kokio dar niekad nebuvau mačiusi. Ji tyliai meldėsi.

– Mama, – patyliukais tarstelėjo Jonas, pravėręs savo kambario duris vos per mažytį plyšelį – tik viena jo akis tebuvo matyti, – gal reikia atidaryti? Kitaip jie turbūt jas išlauš...

Mama atsigręžė ir pamatė mudu abu su Jonu, dirščiojančius iš savo kambarių. Ji prisivertė nusišypsoti.

– Gerai, mielas. Aš atidarysiu. Neleisiu niekam laužti mūsų durų.

Jos batelių kulniukai nutaukšėjo medinėmis koridoriaus grindimis, o ilgas, plonos medžiagos sijonas plaikstėsi apie čiurnas. Mama buvo labai daili ir elegantiška, tiesą sakant, tiesiog stulbinančio grožio, o plati jos šypsena it saulė nušviesdavo viską aplinkui. Man pasisekė, kad paveldėjau iš jos medaus geltonumo plaukus ir žydras akis. Jonui atiteko mamos šypsena.

Iš prieškambario atsklido griausmingi balsai.

– NKVD, – blykšdamas sušnibždėjo Jonas. – Tadas sakė, kad jie išvežė jo kaimynus, sukišę į sunkvežimį. Jie suiminėja žmones!

– Ne, tik ne čia! – atkirtau. Ko slaptajai sovietų policijai reikėtų mūsų namuose? Nutipenu koridoriumi pasiklausyti ir dirstelėjau iš už kampo. Jono buvo tiesa. Trys NKVD karininkai stovėjo apsupę mamą. Jiems ant galvų buvo mėlynos kepurės, apvedžiotos raudonom juostom, su auksinėm žvaigždėm priešakyje. Pats aukščiausias karininkas rankoje gniaužė mūsų pasus.

– Mums reikia laiko susiruošti. Iš ryto būsime pasirengę, – kalbėjo mama.

– Dvidešimt minučių, arba ryto nesulauksit! – atšovė karininkas.

– Prašom tyliau. Aš turiu vaikų, – sušnibždėjo mama.

– Dvidešimt minučių, – dar sykį užriaumėjo karininkas. Pas-
kui sviedė smilkstančią nuorūką ant išblizgintų mūsų kambario
grindų ir sutrynė ją bato nosimi.

Mes irgi turėjome tapti nuorūkomis.

2

Negi mus suims? O kur tėtis? Paknopstom nulėkiau į savo kambarį. Ant palangės pamačiau šviežios duonos kepalą su po apačia pakištu storu popierinių rublių pluoštu. Tarpdury pasirodė mama, o jai pridurmui atsekė Jonas.

– Mama, kurgi mes eisim? Ką mes padarėm? – klausinėjo jis.

– Tai tik nesusipratimas. Girdi, Lina? Dabar turim greit suktis ir pasiimti viską, ko gali prireikti, bet nebūtinai tai, kas mums brangu. Ar aišku? Lina! Svarbiausia – drabužiai ir batai. Pasistenk sutalpinti kiek tik gali į vieną lagaminą. – Mama dirstelėjo į langą, greit permetė duoną ir pinigų ant stalo ir skubiai užtraukė užuolaidas. – Pažadėkit, kad nekreipsit dėmesio į nieką, kas bebandytų mums padėti. Susitvarkysim patys. Negalima nei giminių, nei draugų velti į šitą košę, supratot? Net jei kas nors jus šauktų – neatsiliepkit!

– Ar mus suims? – vėl žioptelėjo Jonas.

– Pažadėkit man!

– Aš pažadu, – tyliai ištarė Jonas. – O kur tėtis?

Mama patylėjo, tiktai kelis syk greit sumirksėjo blakstienomis.

– Jis mūsų lauks. Turim dvidešimt minučių. Susirinkit daiktus. Greitai!

Mano kambarys pradėjo suktis ratu. Galvoje tebeskambėjo mamos balsas: „Greitai! Greitai!“ Kas čia darosi? Girdėjau, kaip po savo kambarį blaškosi dešimtmetis broliukas. Jo žingsnių aidas kažką pažadino mano sąmonėje. Išsitraukiau iš spintos lagaminą ir atsegusi nusviedžiau ant lovos.

Lygiai prieš metus sovietai įvedė į mūsų šalį kariuomenę. Paskui, rugpjūtį, Lietuva buvo oficialiai aneksuota ir prijungta prie Sovietų Sąjungos. Kai aš kažką burbtelėjau per pietus, tėtis mane aprėkė ir liepė niekad, jokiomis aplinkybėmis, nesakyti nieko blogo apie sovietus. O tada nusiuntė mane atgal į mano kambarį. Paskui niekad daugiau garsiai apie tai nebeprasižiojau. Bet galvojusi nesilioviau.

– Jonai, pasiimk batus, kuo daugiau kojinių ir pal tą! – koridoriuje šūkavo mama. Pastvėriau nuo lentynos mūsų šeimos nuotrauką paaukuotais rėmeliais ir įguldžiau atvaizdu aukštyn į savo tuščią lagaminą. Į mane žvelgė laimingi, linksmi, nerūpestingi veidai. Fotografuota prieš dvejus metus, per Velykas. Senelė tada dar buvo gyva. Jei jau tikrai sėsime į kalėjimą, norėjau turėti ją su savim. Tik už ką mus turi sodinti į kalėjimą? Mes juk nieko blogo nepadarėm!

Po namus kažkas ėmė trinksėti ir daužytis.

– Lina, – mama su glėbiu daiktų įpuolė į mano kambarį, – paskubėk! – Ji atlapojo mano spintą, ištraukė stalčius ir lyg padūkusi ėmė iš jų viską mesti į lagaminą.

– Nerandu savo piešimo sąsiuvinio, mama. Kur jis galėjo dingti? – suvapėjau išsigandusi.

– Nežinau. Nupirksim tau kitą. Kraukis drabužius. Greičiau!

Į kambarį įbėgo Jonas. Jis vilkėjo mokyklinę uniformą, buvo pasirišęs kaklaraištį, o rankose turėjo kuprinę su knygomis. Geltoni jo plaukučiai buvo dailiai perskirti ir sušukuoti ant šono.

– Aš pasirengęs, mama, – virpančiu balseliu ištarė jis.

– Ak, ne! – sudejavo mama, kuri vos neužduso, išvydusi Joną, apsirengusį tarsi į mokyklą. Ji trūkšmingai įkvėpė, pasakui jau tyliau ištarė: – Ne, mielas, pasiimk lagaminą. Eikš su manim! – Ji čiupo Joną už parankės ir tekinomis nutempė atgal į jo kambarį. – Lina, apsiauk batus ir kojines. Greičiau! – Ji švystelėjo man lietpaltį. Užsimečiau jį.

Įsispyriau į basutes, pačiupau porą knygų, kelis kaspinus ir šepetį plaukams. Kurgi tas mano piešimo sąsiuvinis? Griebiau nuo stalo bloknotę, plunksnakočių ir pieštukų rinkinį ir tą krūvą suglamžytų rublių, ir viską sukimšau į lagaminą tarp ten jau sumestų daiktų. Tada užsegiau sagteles ir išbėgau iš kambario, po kurių plaikstėsi užuolaidos, glostydamos ant stalo tebegulintį šviežios duonos kepalą.

Pamačiusi savo atspindį įstiklintose kepyklos duryse, valandėlę stabtelėjau. Mano smakras buvo ištepliotas žaliais dažais. Nusibraukiau juos ir stumtelėjau duris. Man virš galvos suskambo varpelis. Viduje buvo šilta ir kvepėjo mielėmis.

– Labas, Lina, smagu tave matyti, – už prekystalio išdygo maloniai besišypsanti moteris. – Kuo galėčiau padėti?

Ar aš ją pažįstu?

– Atleiskite, aš...

– Mano vyras – universiteto profesorius. Jis – tavo tėčio pavaldinys, – tarė ji. – Esu tave mačiusi gatvėje su tėvais.

Aš linktelėjau.

– Mama prašė parnešti kepalą duonos, – pasakiau.

– Na, žinoma, – anapus prekystalio subruzdavo moteriškė. Į rudą popierių susukusi storą kepalą, padavė jį man. Ištiesiau jai pinigų, bet ji tik papurtė galvą.

– Nereikia, – sušnibždėjo patyliukais, – mes ir taip amžinai liksim jums skolingi.

– Nesuprantu, – atsakiau, vis dar tiesdama jai saują monetų. Jį jų nepaėmė.

Suskambo varpelis. kažkas užėjo į vidų.

– Perduok tėveliams kuo geriausių linkėjimų, – pasakė man moteris ir kreipėsi į kitą pirkėją.

Paskui vakare paklausiau tėčio apie tą duoną.

– Ji labai maloni, bet nereikėjo, – ištarė jis.

– O ką tu tokio padarei? – neatlyžau.

– Nieko, Lina. Ar jau pabaigai namų darbus?

– Vis dėlto turėjai padaryti ką nors, jei jau nusipelnei nemokamai gauti duonos, – nesilioviau jo kvotusi.

– Nieko aš nenusipelniau. Tiesą reikia ginti, Lina, nesitikint nei atlygio, nei dėkingumo. O dabar marš ruošti namų darbų!

3

Mama ir Jonui sukrovė lygiai tokį pat milžinišką lagaminą. Smulkus, liesas jo kūnelis greta tokio nešulio atrodė visai mažytis, ir jam teko vilkti lagaminą įsikibus abiem rankomis, o norint jį pakelti – gerokai atsilošti atgal. Bet Jonas nesi-skundė, kad sunku, ir neprašė padėti.

Mūsų ausis tolydžio pasiekdavo dūžtančio stiklo ir indų žvangesys. Valgomajame pamatėme mamą, į grindis daužančią mūsų geriausių kristolinius ir porcelianinius indus. Jos veidas blizgėjo nuo prakaito, o išsitaršiusios auksinės garbanos buvo užkritisios ant akių.

– Mama, ne! – sukliko Jonas, bėgte leisdamasis link ant grindų žibančių šukių krūvos.

Pastvėrusi sulaikiau jį, kol nespėjo paliesti stiklą.

– Mama, kam daužai mūsų grožybes? – paklausiau.

Ji stabtelėjo ir įsistebeilijo į dailų porceliano puoduką ran-koje.

– Užtat, kad man jos labai brangios...

Ir ji sviedė puoduką žemėn, o tada, nė nedirstelėjusi, ar tik-rai sudužo, griebė kitą.

Jonas pravirko.

– Neverk, mielasis. Nusipirksim daug gražesnių.

Durys atsilapojo, ir į namus įžengė trys NKVD karininkai, rankose laikydami šautuvus su durtuvais.

– Kas čia dabar? – pamatęs krūvą šukių, piktai subliuvo pats aukščiausias iš jų.

– Netyčia sudužo, – ramiai atsakė mama.

– Sunaikinot sovietinę nuosavybę! – toliau plyšojo tas.

Jonas tvirčiau įsikibo į savo lagaminą, tarsi bijodamas, kad šis irgi bet kurią akimirką pavirs sovietine nuosavybe.

Mama pažvelgė į prieškambaryje kabantį veidrodį, susitvarkė išsidraikiusias garbanas ir užsidėjo skrybėlaitę. Enkavėdistas šautuvo buože smarkiai trinktelėjo jai per petį, vos nesugrūsdamas jos veidu į veidrodį.

– Jūs, buržuazinės kiaulės, amžinai gaišinat laiką! Neprireiks tau tos skrybėlės, – sušnarpštė jis.

Mama atsitiesė ir pakėlė galvą, tada pasitaisė sijoną ir skrybėlaitę.

– Aš labai atsiprašau, – ramiai ištarė ji nirštančiam NKVD karininkui, tada vėl susitvarkė garbanas ir perliniu segtuku prisėgė skrybėlaitę.

Aš labai atsiprašau? Ar ji tikrai taip pasakė? Šitie tipai naktį įsiveržia į mūsų namus, tranko ją veidu į veidrodį, o jinai jų atsiprašo? Tada ji ištiesė ranką pasiimti ilgojo pilko savo palto, ir staiga aš viską supratau. Ji elgėsi su sovietų karininkais apdairiai nelyginant su kortomis, nebūdama tikra, kaip toliau klostysis lošimas. Prieš akis man iškilo kiek anksčiau matytas vaizdas: mama, užsiuvanti savo papuošalus, popierius, sidabrą ir kitokius vertingus daiktus po palto pamušalu.

– Man reikia į tualetą, – garsiai paskelbiau, stengdamasi nukreipti dėmesį nuo mamos ir jos palto.

– Turi pusę minutės!

Užsidariau tualete ir pažvelgiau į savo atspindį veidrodyje. Nė neįsivaizdavau, kaip greitai jis persimainys ir išblanks. Jei būčiau bent nutuokusi, kas manęs laukia, būčiau ilgai ir atidžiai žiūrėjusi į savo atvaizdą, kad jį įsiminčiau. Paskui daugiau nei dešimtmetį nebeturėjau progos pažvelgti į save tikrame veidrodyje.